

Finansal Sistemin Küreselleşme Serüveni

Recep KARABULUT*
Bilal SOLAK**

Özet

Finansman, işletmelerin kurulmasında ve faaliyetlerini devam ettirmesi sürecinde önemli bir rol oynar. 18.yy'da işletme finansmanı işletmelerin öz kaynaklarından sağlanmış fakat küreselleşme süreci ile birlikte, ülkeler arasındaki ekonomik işbirliklerinin artması, uluslararası fonların hareketliliğinin hızlanması mevcut uygulamalarda işletmelerin yenilikler yapmasını zorunlu kılmıştır.

Bu çalışmada, küreselleşme sürecinin işletme finansmanına yönelik getirdiği yenilikler teorik olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Finansman, İşletme Finansmanı

Abstract

Financing, plays an important role in the establishment and activities on business in the process.18th century onwards companies provide corporate finance with firms' own resources, but with the globalization process, to increase economic cooperation between the countries and accelerate the mobility of international funds, has made it mandatory to make innovations in existing applications on funding business.

In this study, the innovations brought by the globalization process have been theoretically studied for the financing of business.

Keywords: Globalization, Financing, Business Finance

1.Giriş

Dünyamız yeni bin yıla hızlanan küreselleşme olgusu ile birlikte adım atmıştır. Bir dizi ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yenilikler getiren bu olgu, mevcut kurum ve kuralları değişime zorlayacak bir gelişme göstermektedir (Akdiş, 2007:2).

Küreselleşme sürecinden etkilenen alanların başında gelen finansal sistem; belirli kişi ve kurumların, piyasaların, araçların ve organizasyonların, beraberce çeşitli fonksiyonları yerine getirmek üzere bir araya gelmeleri sonucunda oluşan bir bütündür. Tasarrufların yatımlara aktarılması işlevi finansal sistem aracılığıyla gerçekleşmektedir. Paranın ve değişik düzeylerde paranın fonksiyonlarını gören çeşitli finansal araçların

*Doç. Dr., İnönü Üniversitesi İİBF, İşletme Bölümü, recep.karabulut@inonu.edu.tr

** Araş. Gör., İnönü Üniversitesi İİBF, İşletme Bölümü, bilal.solak@inonu.edu.tr

üretildiği ve ekonominin işleyişi içine sokulduğu bu sistem, aynı zamanda ekonominin mikro ve makro performansının da belirleyicisi durumundadır (Afşar,2006:189).

Finansal sistem, ekonomik sistemin en önemli alt sistemi olarak nitelendirilmektedir. Bunun nedeni, çağdaş ekonomilerin en fazla gereksinim duyduğu fon transferi sürecinin merkezi olmasıdır. Genel ekonomik başarı, finansal sistemin etkinliğine büyük ölçüde bağlı görünmektedir. Diğer yandan, sistem yaklaşımı çerçevesinde, finans sisteminin etkinliğinin hem genel ekonomik sistemin hem de diğer alt sistemlerin istikrarını ve etkinliğini gerekli kıldığı da belirtilmelidir (Tunay, 2005:49).

Ülkeler arasındaki ekonomik entegrasyonlar, deregülasyon ve internet ile kablosuz iletişim teknolojilerindeki gelişmeler finansal hizmetlerin yapısını köklü biçimde değiştirmektedir. İnternet ve benzeri teknolojiler yeni dağıtım kanalları yaratmakla kalmamakta, aynı zamanda finansal hizmetleri sağlamada da önemli araçların ortaya çıkmasına ve hızla gelişmesine neden olmaktadır (Saatçioğlu, 2005:152).

Çalışmamızın birinci bölümünde küreselleşme olgusu açıklanmış, ikinci bölümde ise, sanayi devriminden günümüze finansal sistemin tarihi gelişimi açıklanmış, küreselleşmenin finansal sisteme etkisi ortaya konulmuştur. Çalışmamız sonuç ve önerilerle bitirilmiştir.

2. Küreselleşme Süreci

1980'li yıllardan itibaren insanlık, tarihinin kritik dönemlerinden birisini yaşamaya başlamıştır. Bu yeni dönemi iki önemli olay karakterize etmektedir. Bunlardan birisi 1900'lü yılların bitmesi ile 2000'li yıllara yaklaşmamız; ikincisi ise soğuk savaşın sona ermesi ile iki kutuplu dünyamızın ABD'nin başını çektiği tek kutuplu dünya haline gelmesidir. Bu dönem farklı düşünürlerce yenedünya düzeni, büyük dönüm noktası, tarihin sonu, bilgi çağı, küreselleşme gibi kavramlarla da isimlendirilmektedir (Turan,1994:1).

Küresel kelimesi, cihanşümul veya bütün dünyayı kapsayan anlamına gelmektedir. Küresel kelimesinden hareket edilerek bugün toplum hayatının her alanında yeni kavramlar üretilmektedir; küresel pazar, küresel şirket, küresel ürün,

küresel yönetici, küresel kültür, küresel siyaset, küresel işgücü, küresel sermaye bunlardan bazılarıdır (Turan,1994:2).

Küreselleşme bir anlamda, milli ekonomik, politik, kültürel yapının bir dizi uluslararası gelişme ile koalisyonudur ve bir ideoloji olarak da her ülkenin bir diğerini etkilemesini sağlamaktadır (Mittelman,1997:3). Bu etkileşimin finansal karakterli işlem ve davranışlara da yansımaları avantaj ve dezavantajları beraberinde getirmektedir (Akdiş,2007:1).

3. Küreselleşme Sürecinin Finansal Sisteme Etkisi

Bu bölümde ekonomik-sosyal ve kültürel değişimin yüzyılı olarak gördüğümüz sanayi devriminden günümüze kadar olan süreçte finansal sistemin gelişimi açıklanacaktır.

3.1. Sanayi Devriminin Finansal Sisteme Etkisi

1350-1799 döneminde günümüzdeki merkez ülkelerin bir bölümünde dış borç ödemesinde aksaklıkların belirdiği gözlenmektedir. İngiltere’de ilk kez 1340’da, daha sonra 1472’de ve 1594’te dış borç ödemesi yerine getirilememiştir (iç borçlanmadan da kaynaklanmış olabilir). Fransa16., 17. ve 18. yüzyıllarda sekiz, İspanya 16. ve 17. yüzyılda altı, Portekiz, Prusya ve Avusturya sırasıyla 16., 17. ve 18. yüzyılda birer kez aynı duruma düşmüşlerdir. Ancak özünde dış borçlanma ve finansal krizler kapitalizm tarihine kalın harflerle yazılmıştır (Sönmez,2010:124).

Sanayi devrimi ile birlikte, bütün ülkelerde faaliyet gösteren üretim sisteminde emek yoğun çalışmada sermaye yoğun çalışma biçimini benimsemişlerdir. Bu süreçte işletmelerin finansal kaynaklar bulmasını zorunlu hale getirmiştir. Bankacılık sistemi hızlı bir gelişme göstermiş ve bankaların kontrolsüz yükselişi 1929 ekonomik buhranının tetikleyicisi olmuştur.

3.2. 1929 Ekonomik Krizi ve Finansal Sistem

1929 Büyük Bunalımının nedenleri konusunda iktisatçılar zamanla değişen farklı görüşler öne sürmekle beraber önceleri çöküşün sorumlusu olarak iş dünyasının, özellikle de bankacıların tehlikeli finansal faaliyetleri gösterilmiştir (Öz, 2009:1).

Buhran, 1929 yılında başlamış olmasına karşın buhranın asıl yıkıcı etkisi, 1930'un başlarında ve 1931 yılının tamamında, tüm yoğunluğuyla hissedildi. En çok sanayileşmiş kentleri vuran büyük bunalım, kentlerde işsizler ve evsizler ordusu yarattı. Ayrıca bunalım, birçok ülkede, inşaat faaliyetlerinin durmasına ve tarım ürünü fiyatlarının yüzde 40 ve 60'lara varan düşüşlerin yaşanmasına neden oldu. Tarım ürünlerindeki bu düşüş, çiftçi ve kırsal bölge nüfusunun iktisadi hayatındaki hareketliliği azaltmıştır (Yüksel, 2003:25).

Birçok bilim insanına göre 1929 ekonomik krizi en büyük ekonomik krizlerden biri olmasına karşın iletişim sistemlerinin ve finansal bütünleşmenin fazla olmaması nedeni ile etkisi sınırlı olduğu savunulmaktadır.

1929 ekonomik krizi, piyasaya ve bankalara olan güveni sarsmış, finansal sistemde yeni arayışların başlamasına neden olmuştur.

3.3. İkinci Dünya Savaşı Sonrası ve Finansal Sistem

Günümüz dünyasında yaygınlık kazanan ekonomik bütünleşme hareketi, önce, 1950 ve 1960'lı yıllarda, uluslararası ticaret alanında etkisini göstermeye başlamıştır. GATT sistemi içerisinde kodifiye edilen kurallar, uluslararası mal ticaretini bir disiplin altına almaya çalışmışlardır. 1970 ve 1980'li yıllarda başlayan mali ve diğer hizmet piyasalarının, yatırımların entegrasyonu süreci ise, yine GATT içerisinde belirli kurallara bağlanmak aşamasındadır. Bu gelişmeler de küreselleşmeye yeni bir ivme kazandırmaktadır (DPT, 1995:2).

3.4. 1970 Petrol Krizi ve Finansal Sistem

Bretton Woods sisteminin sona ermesi ile birlikte 1972 yılından sonra döviz kuru ve faiz oranındaki dalgalanmaların ve finansal piyasalarda belirsizliğin artması, bu risklerden korunma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Hem bu ihtiyacı karşılama üzere döviz, faiz ve hisse senedi üzerine vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinin kullanılmaya başlanması, hem de spekülörlerin yüksek kaldıraç etkisinden ve ortaya çıkan yeni fırsatlardan faydalanmak için bu piyasalarda daha fazla işlem yapması vadeli işlem ve opsiyon piyasalarının işlem hacmini çok yüksek düzeylere ulaştırmıştır. Ayrıca uluslararası ticaretin serbestleşmesi, iletişim teknolojisindeki hızlı gelişme, para ve sermaye piyasalarındaki bütünleşme, vadeli işlem piyasalarında gerek işlem gören

sözleşme turu ve sayısını gerekse işlem hacmini önemli ölçüde artırmıştır (Ersoy, 2011:64).

Finansal yeniliklerin dünyada 1970'lerden sonra hızlı artışını belirleyen temel gelişmeler şöyle özetlenebilir (Kaplan, 1999:5-9):

- Enflasyon ve Faiz Oranlarındaki Dalgalanmaların Artışı
- Yasal Düzenlemelerdeki Değişiklikler
- Vergi Kanunlarındaki Değişiklikler
- Teknolojideki Gelişmeler
- Ekonomik Büyümenin Hızlanması
- Piyasa Etkinliği Üzerinde Yapılan Akademik Çalışmalar

3.5. Küreselleşme Süreci ve Finansal sistem

Teknolojik gelişmelere paralel olarak bilgi teknolojisindeki gelişmeler ve bilgisayar kullanımının yaygınlaşması finans teorisindeki gelişmeleri de olumlu yönde etkilemekte ve yeni finansal ürünlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Özellikle 1970'lerden sonra mali piyasalar hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Bu dönemde ulusal ve uluslararası mali piyasalar üzerindeki sınırlamalar azaltılırken, piyasalar uluslararası gelişmelerden çok daha fazla etkilenmeye başlamışlardır. Bu da politika belirlemenin çok daha zor olmasına sebep olmaktadır (Kaplan, 1999:2).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayıp, 1990 sonrasında ivme kazanan ulusal ve uluslararası finansal piyasaların entegrasyonu süreci finansal kriz olgusunu da beraberinde getirdi. Gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkenin finansal sistemlerini liberalize edip, sermaye hesabını dışa açık hale getirdiği bu dönemde, bir taraftan sermayenin uluslararası hareketinde olağanüstü artışlar gerçekleşirken, diğer taraftan şiddeti ve etki alanı hızla genişleyen uzun süreli finansal krizler ortaya çıktı. 1990'lı yıllar, birçok gelişmekte olan ülkenin önemli ölçüde dışa açıldığı, ekonomik ve finansal krizlerin ortaya çıkma sıklığının arttığı ve daha çok bölgesel nitelik kazandığı bir dönem temsil etmektedir (Delice, 2003:60).

Teknoloji alanındaki ilerlemelerle birlikte, finansal hizmetlerin üretilmesi ve sağlanmasında kullanılan yöntemler de değişiklik göstermeye başlamıştır. İnternetin son yıllarda gösterdiği hızlı yükseliş, e-ticaret, e-is kavramlarının yanında önemli bir

yeniliği ifade eden e-finans kavramının da ortaya çıkmasına neden olmuştur (Saatçioğlu, 2005:155).

4. Türkiye’de Finansal Sistemin Gelişim Süreci

Osmanlı döneminde görülen devlet destekli işletmecilik faaliyetleri ve inanç esaslı nedenlerden dolayı finansal sistemin gelişimi Avrupa’ya göre daha geride bir seyir takip etmiştir. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte özel sektörün gelişimini destekleyici tedbirler alınmıştır. İkinci dünya savaşı sonrası ekonomik bütünleşmelere yönelik adımlar atılmış olmasına karşın başarılı sonuçlar alınamamıştır. 1980’li yıllarda Özal hükümeti ile küresel entegrasyon hızlanarak günümüze kadar devam etmektedir.

1980’li yılların başından itibaren Türkiye’de de diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi liberal politikalar uygulamaya konmuştur. Daha önce mevcut olmayan birincil ve ikincil piyasalar kurulmuştur. Kamu açıklarını karşılamak amacıyla 1986 yılında Hazine tarafından bono ve tahvil satışına başlanmıştır. Ayrıca 1986 yılı Nisan ayında Bankalar arası para piyasası (interbank) kurulmuştur. Böylece merkez bankası bünyesinde kurulan bu piyasa ile likidite sıkışıklığı ve likidite fazlası olan bankalar ihtiyaçlarını karşılıklı olarak birbirlerinden karşılayabilmışlerdir (Kaplan, 1999:16).

Türkiye’de 1980 yılında uygulamaya konulan kapsamlı ekonomik liberalizasyon programı ile dış ticaret alanındaki liberalleşmenin yanı sıra, sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi yönünde önemli adımlar atılmıştır. 1989 yılında alınan 32 Sayılı Kararname ile birlikte, sermaye hareketleri üzerindeki tüm kısıtlamalar kaldırılmıştır. Ancak, finansal liberalizasyon ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nın (İMKB) faaliyete geçmesiyle mali piyasaların etkinlik alanı çeşitlenmiş olsa da, bu süreçte finansal derinlikte kalıcı bir artış sağlanamamıştır. Kurumsal altyapının tam anlamıyla oluşturulamamış olması, mali kesimde önemli sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Son dönemlerde yaşanan krizler, Türkiye’de finansal istikrarın önemini bir kez daha göstermiştir. Mali sektördeki sistemik risklerin ve kırılmalıkların görece daha fazla olduğu ülkelerde, finansal alandaki liberalleşme eğilimleri, ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Altunç, 2008:114).

Ülkemizde 2000 ve 2001 yıllarında görülen ve sosyo-ekonomik buhrana neden olan krizler sonrası finansal sistemde sert tedbirler alınmış, alınan tedbirler 2008 yılında görülen Amerika temelli küresel krizin etkisini azaltıcı etkide bulunmuştur.

5. Sonuç

Finansal sistem, ekonomik sistemin en önemli alt sistemi olarak nitelendirilmektedir. Bunun nedeni, çağdaş ekonomilerin en fazla gereksinim duyduğu fon transferi sürecinin merkezi olmasıdır. Genel ekonomik başarı, finansal sistemin etkinliğine büyük ölçüde bağlı görünmektedir. Diğer yandan, sistem yaklaşımı çerçevesinde, finans sisteminin etkinliğinin hem genel ekonomik sistemin hem de diğer alt sistemlerin istikrarını ve etkinliğini gerekli kıldığı da belirtilmelidir (Tunay, 2005:49).

Küreselleşme sürecinin hızlı bir şekilde yaygınlık kazanmasına karşın, kurumsal altyapının tam anlamıyla oluşturulamamış ülkeler, mali kesimde önemli sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Teknoloji alanındaki ilerlemelerle birlikte, finansal hizmetlerin üretilmesi ve sağlanmasında kullanılan yöntemler de değişiklik göstermeye başlamıştır. İnternetin son yıllarda gösterdiği hızlı yükseliş, e-ticaret, e-is kavramlarının yanında önemli bir yeniliği ifade eden e-finans kavramının da ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Türkiye’de, Osmanlı döneminde görülen devlet destekli işletmecilik faaliyetleri ve inanç esaslı nedenlerden dolayı finansal sistemin gelişimi Avrupa’ya göre daha geride bir seyir takip etmiştir. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte özel sektörün gelişimini destekleyici tedbirler alınmıştır. İkinci dünya savaşı sonrası ekonomik bütünleşmelere yönelik adımlar atılmış olmasına karşın başarılı sonuçlar alınamamıştır. 1980’li yıllarda Özal hükümeti ile küresel entegrasyon hızlanarak günümüze kadar devam etmektedir.

Ülkemizde 2000 ve 2001 yıllarında görülen ve sosyo-ekonomik buhrana neden olan krizler sonrası finansal sistemde sert tedbirler alınmış, alınan tedbirler 2008 yılında görülen Amerika temelli küresel krizin etkisini azaltıcı etkide bulunmuştur.

KAYNAKÇA

- AFŞAR A., (2007), Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:36, ss: 188-198
- ALTUNÇ Ö.M. (2008), Türkiye’de Finansal Gelişme ve İktisadi Büyüme Arasındaki Nedenselliğin Ampirik Bir Analizi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Ekim 3(2), ss:113-127
- ÇETİN H., (2002), “Liberalizm Tarihsel Kökenleri”, C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:3(1), ss: 79-96
- DELİCE G. (2003), Finansal Krizler: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif, Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi, sayı:20, ss:57-81
- DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI, (1995), Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler Alt Komisyon Raporu, Ocak, Kitap:2
- ERSOY E. (2011), Türkiye’de ve Dünyada Organize Türev Piyasalarının Gelişimi, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Temmuz, ss:63-80
- HEATON H., (2005), Avrupa İktisat Tarihi, (Çev. M. Ali Kılıçbay, Osman Aydoğuş) Paragraf Yayınevi: Ankara
- KAPLAN C. (1999), Finansal Yenilikler ve Piyasalar Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Araştırma Genel Müdürlüğü, Tartışma Tebliğ No: 9910
- SAATÇIOĞLU C. (2005), Yeni Ekonomi ve Finansal Piyasalar Üzerindeki Etkisi, Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi, (19) 1, ss:151-165
- SEVİLENGÜL O., (2007), Genel Muhasebe, Ankara:Gazi Kitapevi
- SEYİDOĞLU H., (2007), Uluslararası İktisat, (16. Baskı), Güzem Can Yayınları: İstanbul
- SÖNMEZ S. (2010), Kalkınmanın Finansmanı Emperyalizm ve Finansal Serbestlik Üçgeninde Dış Borçlanma, Ekonomik Yaklaşım Dergisi, (21) 75, ss:123-140
- ÖZ S. (2009), Büyük Bunalım Deneyimi Işığında Küresel Kriz, Ekonomik Araştırma Forumu, Politika Notu:09-03, Haziran, ss:1-7
- TAGRAF H., (2002), “Küreselleşme Süreci ve Çokuluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkisi”, C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:3(2), ss: 33-47